

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ

збірник наукових праць

Одеса
2021

**УДК:376
П781**

**ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ
Вченої Ради
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
(протокол № 7 від 25.03.2021 р.)**

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ганчар І.Л. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичного виховання і спорту Національного університету «Одеська морська академія».

Кисличенко В.А. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – професор **Форостян О. І.**

Відповідальний редактор – доцент **Соколова Г. Б.**

Технічний редактор – викладач **Маматова З. Р.**

Члени редколегії:

Соколова Г.Б. – доктор психологічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Лещій Н.П. – доктор педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Арнаутова Л.В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Начинова О.В. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Притиковська С.Д. – кандидат педагогічних наук, завідувача СНДЗ №193 компенсуючого типу м. Одеси

Григор'єва Л.В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи №75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць. /редкол.
О. І. Форостян та ін. - Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2021. –
114 с.

**УДК:376
ББК:74.00**

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського», 2021

обсягом розповідь і коротку розповідь, позбавлену логічного смислу (набір слів, окреме речення, деформований варіант розповіді і т.д.) і визначити, який уривок є розповіддю. Оцінка отриманих відповідей проводиться з урахуванням способу орієнтування в зразках зв'язного мовлення [5].

Результати системного вивчення зв'язного мовлення дають можливість провести аналіз стану тих мовленнєвих навичок, якими необхідно оволодіти в процесі навчання та підібрати завдання та методи для корекції системного недорозвитку мовлення: підбір текстів для прослуховування та уривків текстів, їх адаптація до використання, підбір сюжетних картин та їх серій, визначення запитань, побудови плану роботи з дітьми з СНМ.

Список використаних джерел:

1. Бессонова Т. П. Дидактический материал по обследованию речи детей. Москва, 1997. – 342 с.
2. Ткаченко Т. А. Формирование навыков звукового анализа и синтеза. Альбом для индивидуальных и групповых занятий с детьми 4-5 лет. Приложение к комплекту пособий «Учим говорить правильно». Москва: «Издательство ГНОМ и Д», 2005. - 48 с.
3. Гольцер С. В. Методичний посібник з дитячої літератури. Ч.1.: Витоки дитячої літератури. Київ: Видавництво Т. І. Возяковой, 2004. – 72с.
4. Короткова Н. В. Художня література в освітній роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Дошкільне виховання. Київ, 2001. № 8. С. 34-41.
5. Воробьева В. К. К понятию системности нарушения речевой деятельности при моторной алалии: Современная логопедия: теория, практика, перспективы. Москва, 2002. – 265 с.

Лещій Н. П., Савченко М. В.

МУЛЬТИСЕНСОРНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Анотація: в статті висвітлено історичне підґрунтя проблеми формування мовленнєвої діяльності у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, підкреслено значущість використання мультисенсорного підходу, як умова успішного формування мовленнєвої діяльності в умовах загальноосвітньої школи.

Ключові слова: мовленнєва діяльність, альтернативні комунікації, порушення інтелектуального розвитку, мультисенсорний підхід.

Актуальність. В зв'язку зі збільшенням кількості дітей з порушеннями інтелектуального розвитку у поєднанні з іншими вадами, зростає необхідність у подальшій модернізації та реформуванні освітнього процесу. Навіть для сучасної логопедичної науки, яка стрімко підлаштовується під запити суспільства, формування мовленнєвої діяльності у молодших

школярів з інтелектуальними порушеннями різного ступеню в умовах загальноосвітньої школи залишається пріоритетним напрямком.

Мета статті полягає у висвітленні значущості використання мультисенсорного підходу у формуванні мовленнєвої діяльності молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах загальноосвітньої школи.

Суспільні погляди на проблеми людей з психофізичними порушеннями протягом існування людства змінювалось. Спочатку це було агресивне неприйняття людей з вадами розвитку. З плином часу все частіше виникають вчення філософів та медиків про «хвороби розуму і душі», які поступово змінювали світогляди суспільства.

Велику роль у становленні нових гуманістичних поглядів на осіб з особливими потребами відіграли фахівці у галузі психіатрії: ЕскірольЖ., КабанісП., ПінельФ., Платер Ф.та інші. Ними були визначені класифікації причин виникнення психофізичних розладів та їх наслідків (загальне недорозвинення мовлення, труднощі з моторними навичками, депресивні та тривожні стани тощо). Дітей з інтелектуальними порушеннями відправляли у спеціальні заклади. Та попри те, що вони отримували кваліфіковану допомогу, але намагались, в першу чергу, надавати специфічну медичну допомогу, внаслідок чого їх соціалізація була ускладненою.

З розвитком освіти, підвищенням загальнокультурного рівня суспільства, погляди впливової частини суспільства змінюються. Вдосконалюються методи турботи про осіб з особливими потребами та надання їм допомоги.

Великий внесок в розвиток психокорекційної науки зробив Єременко І., який розробив теорію уроку, як ключову «форму організації навчальної діяльності учнів з розумовою відсталістю». Не менш значущими є дослідження Дмитрієвої І., Миронової С., Синьова В., які присвячували їх корекційному навчанню дітей з інтелектуальними порушеннями різного ступеню. Вони зазначають, що в корекційній роботі з дітьми з ПП першочерговим є саме формування мовленнєвої діяльності.

Проблемі формування мовленнєвої діяльності у молодших школярів в умовах загальноосвітньої школи приділяють багато уваги не лише науковці-дослідники, а й практикуючі логопеди, висвітлюючи свої надбання на конференціях, в соціальних мережах, в друкованих та електронних виданнях тощо. Так, моторному плануванню, формуванню розуміння мовлення в цілому та формуванню лексико-граматичних категорій, складовій структурі слова у дітей з інтелектуальними порушеннями свої роботи присвячують Невмержицька О., Нестерук М., Пиляєва Н., Скорик О., Чулак Л. та інші, диференційній діагностиці та особливостям корекційної роботи з формування мовленнєвої діяльності у дітей з алалією та аутистичним спектром приділяють в своїх дослідженнях увагу Попкова О., Хмілевська І.

Сьогоднішня система освіти продовжує розвиватися та вдосконалюватися. Змінюється нормативно-правова база, створюються нові

технології та методики навчання дітей з особливими потребами, провідне місце серед яких займають саме діти з вадами інтелектуального розвитку. Зокрема, з'являються нові (та вдосконалюються існуючі) альтернативні шляхи спілкування з дітьми з розумовою відсталістю різних ступенів, що мають загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ), такі, як система обміну картками (методика ПЕКС), жестова мова, дошки Makaton (жестово-символьна система комунікації), пристрої із синтезаторами мовлення тощо.

Як свідчать дослідження вище зазначених вчених-практиків при ранньому включенні в процес корекційно-розвиткової роботи діти з інтелектуальними порушеннями можуть досягати оптимального для себе рівня розвитку, у дітей відмічаються помітні зміни в емоційно-вольовій та пізнавальній сфері, що в свою чергу, дає їм можливість долати труднощі в навчанні, легше адаптуватись в соціумі. Звичайно, така робота повинна плануватися з урахуванням не лише індивідуальних особливостей психофізичних порушень дитини, але й ступені тяжкості порушення, стану нервової системи та стану здоров'я в цілому.

За цих умов проведення корекційно-навчальної роботи заняття з розвитку мовлення стає провідним узагальнюючим та впорядковуючим компонентом формування мовленнєвої діяльності. Програма ККР з розвитку мовлення передбачає врахування індивідуальних особливостей розвитку дитини тому для впровадження необхідно використовувати адаптивні технології. При цьому мультисенсорний підхід у формуванні мовленнєвої діяльності у молодших школярів з ППР в умовах ЗОШ буде мати максимальний успіх для досягнення позитивного кінцевого результату.

Звичайно, корекційна робота з учнями з вищезазначеними розладами повинна мати не лише адаптивний, а й комплексний підхід. *Отже, робота з такими порушеннями повинна здійснюватися групою спеціалістів: невропатологом, дефектологом, логопедом, психологом, педагогом тощо. Ефективність роботи значною мірою визначається своєчасністю вжитих заходів та вибором оптимального методу й темпу навчання.* Оскільки частіше з дитиною працює ціла команда фахівців (логопед, невропатолог, психотерапевт, психолог, педагог), то важливо кваліфіковано розробити комплексні заходи щодо подолання розладів мовлення та психофізичного розвитку. Так, при подаванні логопедом корекційного матеріалу невеликими частинами, можна використовувати підхід, при якому одночасно будуть задіяні слухові, візуальні, тактильні аналізатори. В цьому і полягає суть мультисенсорного підходу у формуванні мовленнєвої діяльності.

Якщо при плануванні корекційної роботи з розладами читання основна увага приділяється сприйняттю інформації різними органами почуттів одночасно, то при роботі з розвитку мовлення і письма має передбачатися передача інформації через різні канали сприйняття одночасно. Тобто схема буде така: «бачу - роблю - кажу (або пишу)». Тому при мультисенсорному підході пропонується активне використання ручної праці – виготовлення різних виробів на уроці.

На думку деяких вчених, дотик грає сполучну роль між зором і слухом, сприяючи взаємодії почуттів. У процесі створення виробів у дітей розвиваються дрібна моторика рук, мислення, пам'ять і мовлення. Звичайно ж учень повинен проговорити те, що він робить і, в подальшому, він зможе відтворити (описати) свої дії і розповісти про свою роботу, можливо, і пофантазувати, додаючи щось своє, а це говорить про всебічний розвиток з мінімальним при цьому (по можливості) навантаженням. Таким чином, при мультисенсорному підході учень включається в діяльність спілкування і описує свій досвід словами. Діяльність і її продукт (наприклад, виріб або проєкт) служить стимулом до висловлювання.

Істотна відмінність мультисенсорного підходу полягає в тому, що діяльність і висловлювання при розвитку мовлення здійснюються одночасно. Сам продукт діяльності, думки учня і його мовлення повинні бути пов'язані. Тому всі творчі завдання і проєкти бажано виконувати в класі.

Все більше поширення серед сучасних педагогів спеціальної освіти - логопедів набуває підхід щодо формування мовленнєвої діяльності через відчуття запаху та тактильні відчуття. Формувати мовленнєву діяльність в учнів з ППР (наприклад, навчання грамоті, вивчаючи букви та звуки, що вони позначають) легше завдяки об'ємним буквам різної фактури, що мають відповідні запахи. Наприклад, буква К пахне кавою, буква Л – лимоном, буква М – мандарином тощо; буква Д – має структуру, як кора дерева, Х – як пухнаста хмарка, П – пір'їнка і т.д. Таким чином, розвиватимуться не лише увага і пам'ять, а й інші психічні процеси, такі як уява, мислення. Знаючи декілька букв, пробуєчи зіставити власний життєвий досвід та знання з новими зображеннями, дитина з інтелектуальними порушеннями буде намагатися мислити самостійно, аналізувати та узагальнювати інформацію.

З досвіду логопедичної роботи, можна стверджувати, що більшість учнів мають так звану «область сильнішого навчання», певний особистий стиль сприйняття. Вони припускають, що коли учень навчається з використанням технології, яка взаємодіє з його стилем сприйняття, то вони вчаться швидше, більш охоче і результативніше. Більшість учнів, з труднощами навчання, із задоволенням працюють при використанні мультисенсорних технологій.

Мультисенсорний підхід при формуванні мовлення краще допомагає розвивати такі психічні процеси, як аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення мовленнєвої інформації та інші логічні операції, та позитивно впливати на аналітико-синтетичну діяльність. Таким чином, цей підхід надає можливість учням з вадами розвитку опанувати вміння спиратись не на наочність, а на абстрактне власне уявлення того чи іншого поняття, значення. Підкреслимо, що цей метод не замінює інші існуючі, а лише доповнює та збагачує новими ефективними можливостями.

Висновок. З огляду на різні підходи в систематизації механізмів мовленнєвих порушень, можна виокремити пріоритетні напрямки корекційно-розвивальної роботи в умовах загальноосвітньої школи. Ці

фактори викликають все більшу необхідність використовувати адаптивні технології та мультисенсорний підхід у формуванні мовленнєвої діяльності молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку. Такий підхід допоможе більш ефективно побудувати систему корекційно-розвивальної роботи на всіх її етапах та отримати максимально позитивний результат.

Список використаних джерел:

1. Боряк О. В. Формування мовленнєвої діяльності розумово відсталих молодших школярів: теорія і практика. *Педагогічний часопис Волині: науковий журнал*. 2018. № 2 (9). С. 112–121.
2. Галущенко В.І. Застосування інноваційних логопедичних технологій у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення. *Збірник наукових праць. Актуальні питання корекційної освіти*. 2016. Випуск №7. <http://aqce.com.ua/vypusk-7-t-1-t-2/galuschenko-vi.html>
3. Чередніченко Н. В., Карпенко О. М. Психолінгвістичний підхід до подолання мовленнєвих порушень у дітей із системними порушеннями мовлення. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка*. 2016. № 31. С. 132–140.
4. Козир М.В. Формування мовленнєвих компетентностей у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями. *Житомирщина педагогічна* №1 (21). 2021.
5. Блеч Г. Методичні поради щодо формування мовленнєвої діяльності розумово відсталих дошкільників. <https://lib.iitta.gov.ua/3673/1/article5.pdf>

Маматова З. Р. Куруч О.

ОСОБЛИВОСТІ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Вже багато років зусилля вчених та практиків направлені на вивчення інтелектуальних порушень. Сучасні дослідження дають нам більш доповнену та точну картину цього явища: диференційна діагностика дала можливість виділити різні ступені вираженості порушення інтелекту; вивчення адаптивних навичок, що формуються у дітей з інтелектуальними порушеннями дозволила розкрити особливості соціалізації та комунікації.

З позиції медичної психології під розумовою відсталістю розуміється генералізована патологія, що виражається в інтелектуальному недорозвитку і в несформованості адаптивних здібностей людини [10, с.82].

В рамках Міжнародної класифікації хвороб 10-го перегляду [11] прийнято виділяти наступні клінічні форми розумової відсталості (код класифікатора F70-F79 по МКБ-10): легка розумова відсталість (F70), помірна розумова відсталість (F71), важка розумова відсталість (F72), а також глибока розумова відсталість (F73). На сьогоднішній день це порушення є надзвичайно поширеним у всьому світі і становить близько 2-4,5% від загального населення. Найбільш часто зустрічається легка ступінь зниження інтелекту – від 75% до 90% від усіх випадків розумової відсталості, особливо в країнах із середнім або низьким добробутом населення [14,с.422].